

מֶלֶךְ הַכְּבוֹד / תהילים פרק כ"ד

שאל יונתן וינגורט

העולים בהר ה' והעומדים במקום קדשו אינם רק עולי רגלים, אלא אנשים שמסייעים לחזרת מלך הכבוד למקומו. יש לדרוש את ה' במשפט, ובאשר מתקיימת דרישה זו, נושאים ברכה מאת ה'.

החלק

הראשון במזמור (א"ה. 41 מילים) פותח: לה' הארץ ומלואה, תבל וישבי בה, ופתיחה זו מכינה אותנו

לשאלה: מי יעלה בהר ה'? ומי יקום במקום קדשו? המקום עליו נאמר: "כי האמנם ישב אלהים על הארץ, הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו אף כי הבית הזה..." (מל"א ח, כז).

בפסוק הבא מתוארת לכאורה סיבה – פי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה. ואולם, קשה להבין כיצד פסוק זה מהווה סיבה לנאמר בפסוק הראשון, ומדוע נאמרה לשון "כי"? האם ייסוד הארץ על המים הופך את ה' לבעלים על הארץ מלואה? הפסוק מתאר את ייסוד הארץ על הים וכינונה על הנהרות, מעין האמור במקומות נוספים, כגון: "לרקע הארץ על המים" (תהילים קלו, ו), וכפי שאנו מברכים בכרכות השחר. אך האם ניתן לומר שנס גדול זה, הוא המקנה לה' את הארץ ומלואה?!

ניתן לפרש, ש"על" פירושו בסמוך, ואז יש כאן תיאור של ייסוד הארץ בסמוך למים, ולא דווקא נס של ארץ העומדת על המים. ייסוד הארץ בעצמו מקנה לה' את הבעלות עליה. תיאור זה הוא מעין המתואר ביום השלישי לבריאה: "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה וגו' ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקנה המים קרא ימים" (בראשית א, ט"ז), ומעין התיאור בפרק השני: "ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם ... ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד" (בראשית ב, ח"י).

ובכל זאת, נראה בפירוש הפסוק, שאכן יש עליונות של הארץ על המים, ו"על" בפסוק זה מבטא את העליונות הרוחנית של הארץ

(א) לדוד מזמור

לה' הארץ ומלואה, תבל וישבי בה.

(ב) פי הוא על ימים יסדה, ועל נהרות יכוננה.

(ג) מי יעלה בהר ה'?

ומי יקום במקום קדשו?

(ד) נקי בפיו ובר לבב, אשר לא נשא לשוא נפשי, ולא נשבע למרמה.

(ה) ישא ברכה מאת ה', וצדקה מאלהי ישעו.

(ו) זה דוד (דרשו) דרשיו, מבקשי פניו יעקב. סלה.

(ז) שאו שערם ראשיכם, והנשאו פתחי עולם

ויבוא מלך הכבוד.

(ח) מי זה מלך הכבוד?

ה' עזו וגבור, ה' גבור מלחמה.

והתבל על הימים ועל הנהרות, ולא דווקא את העליונות הגשמית. אם כן, פירוש הפסוק הוא: מלואה ויושבי בה קיימים, "כי הוא על ימים יסדה", מפני שהוא בחר בארץ ומלואה ובתבל ויושבי בה. לפי זה, הסיבתיות – "כי" – שמופיעה בפסוק, איננה סיבה לכך שהארץ היא של ה', כיוון שלכך אין צורך בסיבה, ודי בפסוק (בראשית א, א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, בכדי לדעת שכל הארץ של הקדוש ברוך הוא. פסוק זה מצביע על הבחירה של ה' ב"מלואה" ו"יושבי בה" בארץ ובתבל, שאין כמותם בימים ובנהרות.

מכאן נפתחות השאלות: מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' וּמִי יִקּוּם בַּמָּקוֹם קָדְשׁוֹ? שאלות אלו באו על בסיס הבחירה של ה' ביושבי תבל, ושואלים אנו: הארץ והתבל הם על הימים והנהרות, מפני שיש בתבל יושבים, אך מי יעלה בהר ה' מתוך היושבים?

שתי השאלות הללו מקבלות תשובה אחת: נְקִי כַפַּיִם וְכַר לֵבָב, אֲשֶׁר לֹא נִשְׂא לְשׂוֹא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה, ומעניין שמלבד נקיות הכפיים וזכות הלב, נדרש מהעולה בהר ה' לא לשאת את שם ה' לשווא ולא להישבע לשקר. ייתכן, שההדגשה המיוחדת על חומרת השבועה קשורה לכך שרבים מהעולים לרגל נודרים לפני ה', וכבר הוזהרנו: "אֵת אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ שְׁלֹם. טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדְרֹךְ, מִשֶּׁתִּדְרֹךְ וְלֹא תִשְׁלֹם" (קהלת ה, ג-ד).

מעניין, שהמזמור קורא על אותו נקי כפיים וגו' יִשָּׂא בְּרִכָּה מֵאֵת ה' וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, ומדוע דווקא הוא זוכה לברכה? אולי בא הכתוב למעט, שעל אף שראוי לעלות בהר ה' דווקא נקי כפיים ובר לבב, יש להניח כי יעלו גם אחרים, ואם כן היתרון של נקי כפיים הוא לא בעצם העליה בהר ה', אלא בנשיאת הברכה מאת ה'.

בהמשך, נעמיק בעזרת ה' בהבנת השבועה והברכה בחלק זה.

מרכז הפרק: זֶה דוֹר דְּרִשְׁיוֹ מִבְּקָשֵׁי פְּנִיָּה יַעֲקֹב, הופך את היחידים הראויים לעלות בהר ה' לעדת צדיקים – חוג הדורשים את ה' והמבקשים את פניו של אֱלֹהֵי יַעֲקֹב (השווה למעבר בפרק א' מהאיש הבודד לעדה).

החלק השני במזמור (ז"י. 39 מילים) מתאר דוֹר־שיח עם השערים (או השוערים), ולמרבה הפלא אין אומרים להם להיפתח כדי לאפשר כניסה לעולים להר ה', אלא כדי שיבוא מֶלֶךְ הַכְבוֹד. לכאורה, העולים בהר ה' מצפים לראות שם את המלך, ומדוע צריכים השערים להינשא לקראת בואו של המלך?

הביטוי מֶלֶךְ הַכְבוֹד חוזר בארבעת הפסוקים הללו חמש פעמים, ואף לא פעם אחת נוספת בכל התנ"ך. מהו מקור הביטוי, ומי הוא מלך הכבוד?

בתחילת ספר שמואל (פרק ד) מסופר, שישראל נגפו לפני פלישתים, ואמרו להם הזקנים לקחת משילה את ארון ברית ה', וַיָּבֵא בְּקִרְבָּנוּ וַיִּשְׁעֲנוּ מִפֶּה אֲבִיבֵינוּ, ואכן הם נשאו משם את "אֲרוֹן בְּרִית ה' צְבָאוֹת יֵשֵׁב הַפְּרָכִים",

(ט) שָׂאוּ שְׂעָרִים רְאשֵׁיבָם, וּשְׂאוּ פִתְחוֹ עוֹלָם וַיָּבֵא מֶלֶךְ הַכְבוֹד.

(י) מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְבוֹד?

ה' צְבָאוֹת, הוּא מֶלֶךְ הַכְבוֹד. סֵלָה.

ובמהלך המלחמה "אֲרוֹן אֱלֹהִים נִלְקַח" בשבי הפלישתים. כאשר הגיעה השמועה לשילה מת עלי הכהן, ונוסף שם סיפור קטן: "וְכִלְתּוּ אֶשֶׁת פִּינְחָס הָרָה לָלֶת וַתִּשְׁמַע אֶת הַשְּׂמֵעָה אֶל הַלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וּמֵת חַמִּיָּה וְאִישָׁהּ וַתִּכְרַע וַתִּלָּד כִּי נִהְפְּכוּ עָלֶיהָ צָרִיָּה. וְכַעַת מוֹתָהּ וַתִּדְבַּרְנָה הַנְּצֻבוֹת עָלֶיהָ אֶל תִּירָאִי כִּי בֶן יִלְדֶת וְלֹא עֲנִתָהּ וְלֹא שָׁתָה לָבֶה. וַתִּקְרָא לְנֶעֱר אֵי כְבוֹד לְאֹמֵר גְּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל הַלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאֶל חַמִּיָּה וְאִישָׁהּ. וַתֹּאמֶר גְּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל כִּי נִלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים".

נראה פשוט, כי מלך הכבוד שחוזר למקום קדשו הוא אותו כבוד שגלה כשנלקח ארון האלהים. התשובה לשתי השאלות במזמור שלנו: מי זה מֶלֶךְ הַכְבוֹד? ומי הוא זה מֶלֶךְ הַכְבוֹד? מחזירה אותנו לאותה מלחמה בה נלקח הארון: ה' עֲזָו וְגִבּוֹר, ה' גִּבּוֹר מְלַחֵמָה, ואף שנראה היה לאחר המלחמה שיש לשאול 'איה גבורותיו?' ולא לומר 'גיבור' (השווה יומא ט, ב), מבינים אנו בזמן שיושב הכרוכים חוזר למקומו, כי ה' צָבָאֵת הוּא מֶלֶךְ הַכְבוֹד. ואולי לפיכך נקראו השערים כאן פֶּתַחֵי עוֹלָם, בתפילה שמעתה ועד עולם יהיה הכבוד במקומו, וכתפילת שלמה בעת שהכהנים הביאו את ארון ברית ה' אל מקומו: "בְּנֵה בְּנֵי־יְתִי בַּיִת זֶכֶל לְךָ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים" (מל"א ח, ג).

מעתה, יש לקרוא מחדש גם את החלק הראשון של המזמור. העולים בהר ה' אינם אנשים שעולים לרגל מדי שנה, אלא נושאי ארון הברית אל מקומו. ארון ה' היה בשדה פלישתים שבעה חודשים, ולאחר מכן הם שמו אותו בעגלה חדשה והפרות הלכו במסילה עד בית שמש. ואולם, אנשי בית שמש ראו בארון ה', וה' הכה בעם "שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלְפֵי אִישׁ, וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם כִּי הִפָּה ה' בָּעָם מִכָּה גְדוֹלָה". וכאן מעניינת לשונם של אנשי בית שמש: "מי יוכל לַעֲמֹד לְפָנָי ה' הָאֱלֹהִים הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, וְאֶל מִי יַעֲלֶה מֵעֲלִינוּ" (שמו"א ו, כ). בשימוש במטבע לשון זו (אם כי בהיפוך המובן) השתמש דוד המלך באומרו מי יַעֲלֶה בְּהַר ה'? ומי יָקוּם בְּמָקוֹם קָדְשׁוֹ?

תשובת המזמור בנויה על המשך גלגולו של הארון. אנשי קרית יערים נקראו להעלות אליהם את ארון ה', והוא ישב בבית אבינר בגבעה עשרים שנה. דוד המלך וכל העם אשר אתו קמו להעלות משם את "אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם ה' צָבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו" (שמו"ב ז, ב). וכדאי לשים לב לסיבה של דוד להעלות את הארון (דבה"א יג, ג) "וְנִסְבָּה אֶת אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֶלֵינוּ, כִּי לֹא דִרְשָׁנָהּ בִּימֵי שְׂאוּל". אם כן, עולה השאלה, האם עכשיו זה דור דורשיו?

מסתבר שלא. לא היה זה דור שדרשו את ה' כמשפט. וכך נאמר, שבני ישראל נשאו את הארון מבית אבינר כמנהג הפלישתים, "אֶל עֲגָלָה תִּדְשָׁה". כאשר הגיעו עד גורן נכון שלח עזא בן אבינר את ידו אל ארון האלהים ואחז בו, וה' הכה אותו שם, ומכאן הטה דוד את הארון אל בית עובד אדום הגיתי, "וַיִּבְרַךְ ה' אֶת עֹבֵד אָדָם וְאֶת כָּל בֵּיתוֹ". אם כן, דוד המלך ראה איך מי שאינו נקי כפים הוכה ומת, וַיִּחַר אָף ה' בְּעֲזָא וַיַּכֵּהוּ עַל אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ עַל הָאֲרוֹן וַיִּמָּת שָׁם (דבה"א יג, י), ולעומתו עובד אדום הגיתי נשא ברכה מאת ה' בעבור ארון האלהים.

גם המילה המנחה במזמור מכוונת אותנו אל נושאי הארון. שש פעמים נזכר כאן השורש נ.ש.א. מהם ארבע הופעות המתארות את נשיאת השערים, ופעמיים בתיאור האדם שלא נשא לשוא נפשו והוא נושא ברכה מאת ה'. פעמים רבות יש למילה המנחה שבע הופעות, וייתכן שכאן רמוזה הפעם השביעית – הנשיאה של הארון כדין על ידי הלויים בני קהת, שלא קיבלו עגלות לשם נשיאת הארון, "כִּי עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּפִתְּחֵי יִשְׂאֹו" (במדבר ז, ט).

דוד המלך אמר בפירוש, שהסיבה לפרץ עוזה נעוצה בנשיאת הארון שלא כדין: "אַתֶּם רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת לְלוּיִם, הַתְּקַדְּשׁוּ אִתְּם וְאַחִיכֶם, וְהַעֲלִיתֶם אֶת אֲרוֹן ה' אֶל־הַיְיָ יִשְׂרָאֵל אֶל הַכִּינּוֹתֵי לוֹ, כִּי לְמִבְרָאשׁוֹנָה לֹא אִתְּם, פָּרַץ ה' אֶל־הַיְיָנוּ בָנוּ כִּי לֹא דִרְשָׁנוּ כַּמִּשְׁפָּט ... וַיִּשְׂאוּ בְנֵי הַלוּיִם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה כְּדִבְרֵי ה', בְּכַתְּפֵם בְּמִטּוֹת עֲלֵיהֶם" (דה"א טו, יב-טו). וכאשר מעלה דוד את הארון לירושלים, מתאים לומר, שהייתה זו דרישה כמשפט, עליה נאמר במרכז המזמור שלנו: **זֶה דוֹר דִּרְשׁוּ מִבְּקָשֵׁי פָּנֶיךָ.**

ומכאן, יש מקום להתבונן שוב בשבועה עליה מדובר במזמור – **אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לְשׂוֹא נַפְשִׁי, וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה.** בפרק אחר (תהלים קלב, א-י) דוד המלך מבקש: זְכוֹר ה' לְדוֹד אֶת כָּל עֲנוּתוֹ. אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לֵה' נָדָר לְאֲבִיר יַעֲקֹב. אִם אָבִא בְּאֵהָל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יְצוּעֵי. אִם אֶתֵּן שִׁנַּת לְעֵינַי לְעַפְפֵי תְנוּמָה. עַד אֲמַצָּא מְקוֹם לֵה' מִשְׁכָּנֹת לְאֲבִיר יַעֲקֹב. הִנֵּה שָׁמַעְנוּהָ בְּאֶפְרַתָּה מִצְּאֲנוּהָ בְּשָׂדֵי יַעֲר. נְבוֹאָה לְמִשְׁכָּנֹתַיִו נִשְׁתַּחֲוֶה לְהֵרֶם רְגְלָיו. קוּמָה ה' לְמְנוּחַתְךָ אֲתָה וְאֲרוֹן עֲזֶךָ. כִּהְנִיחָה יְלִבְשׁוּ צֶדֶק וְחִסְדִּיךָ יִרְנָנוּ. בְּעִבּוֹר דָּוִד עֲבַדְךָ אֵל תֵּשֵׁב פָּנֵי מְשִׁיחֶךָ. שְׁבֹעֲתוֹ שֶׁל דוֹד הִיִּתָּה לְמִצּוֹא מְקוֹם לֵה'.

ייתכן, שגם במזמור שלנו, הביטוי **אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לְשׂוֹא נַפְשִׁי, וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה** – מכוון לשבועה של דוד, למצוא מקום לארון: נָדָר לְאֲבִיר יַעֲקֹב ... עַד אֲמַצָּא מְקוֹם לֵה' מִשְׁכָּנֹת לְאֲבִיר יַעֲקֹב. כאשר הוא מוצא בסופו של דבר את המקום, נאמר (דבה"א ט, ו-יא): בַּיּוֹם הַהוּא, אִזְ נִתֵּן דָּוִד בְּרֵאשׁ לְהַדוֹת לֵה' בְּיַד אֶסָף וְאֶחָיו. הוֹדוּ לֵה' קְרָאוּ בְּשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילָתָיו. שִׁירוּ לוֹ זִמְרוּ לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו. הַתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קֹדֶשׁ יְשֻׁמַּח לֵב מִבְּקָשֵׁי ה'. דִּרְשׁוּ ה' וְעִזּוּ בְּקִשׁוֹ פָּנֵי תְמִיד.

אם כן, מתאים מרכזו של הפרק שלנו לזמן זה: **זֶה דוֹר דִּרְשׁוּ. מִבְּקָשֵׁי פָּנֶיךָ יַעֲקֹב.** והזכרת יעקב אבינו כאן, ובשבועתו של דוד בפרק קלב, נראית כרומזת לנדרו של יעקב על מקום המקדש (בראשית כח, כ-כב): וַיִּדַר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר ... וְהָאֲבֹן הַזֶּה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצְּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים.

להאזנה לשיעור על פרק כ"ד:

peneyhamenora.com/tehilim/24

או חפשו באפליקציות הפודקאסטים

"שיעורים בספר תהילים".

לתגובות ולהצטרפות לרשימת התפוצה:

weingort@gmail.com

